

PARNASIA

2/91

PARNASSIA Arg 4 nr 2 1991

Medlemsblad för föreningen Smålands Flora

Styrelse

Ordförande	Allan Karlsson
Vice ordförande	Curt Mossberg
Sekreterare	John Christoffersson
Kassör	Ingvar Christoffersson
Ledamöter	Crister Albinsson
	Birger Danielsson
	Margareta Edqvist
	Thomas Karlsson
	Tommy Merkert
	Barbro Otterstedt
	Göran Wendt

Redaktör Brita Ekenfall, Ekefall, 571 94 Nässjö

Prenumerationsavgift för icke inventerade 25 kr

Föreningen Smålands Flora postgiro 66 29 27 - 3

Omslagsbild Klockgentiana (Gentiana Pneumonanthe)

ÅRSMÖTESEXKURSIONEN 1991

Det var ett hiskeligt väder under samlingen till Kalmar vid 1991 års möte med Smålands flora fredagen efter midsommar. På lördagen anmälde några att man på grund av röjningsarbete inte kunde infinna sig. På lördagsmorgonen såg det inte så ofallet ut, när trettiotalet deltagare steg på bussen vid förläggningen på Ingelstorps lantbruksskola för att med ordföranden som förare åka en knapp mil sydöst ut till första exkursionsmålet: Strandäng på norra delen av Dunö-halvön. Men väl ute ur bussen började det regna och blåsa så intensivt att även sega botanister kunde bli missmodiga. Det kan vara möjligt att en del mera önskade ett slut på exkursionen än att plumsa i strandkanten i en övermåttan våt terräng.

Själv kan jag svärigen anmäla vilka arter vi träffade på under exkursionen, och därför har jag valt att redogöra för vad vi skulle kunna ha sett. Det är nämligen så att strandängar - om än inte lika stora och fina - förekommer på sex av mina 10 rutor i området.

Min uppräkning här är naturligtvis endast typiska strandängsarter. Uppgifter om arternas frekvenssiffror finns i Thomas Karlssons Smålands flora, artförteckning juni 1991. I förteckningen före gräsen är ormtunga och havssälting klara strandängsarter. Om ängen slutar i vågskvalpet kan man se korsandmat, trådnate, skruv- och håtnating, särv och havsnajas

Av gräs skulle jag endast vilja nämna följande som strandängsgräs: Svartkavle och borsttåtel funna på öar norr om Kalmar, samt grått saltgräs och vanligt saltgräs jämte strandlösa.

I inventeringsperiodens början fick vi inventerare bland annat en sammanställning över mycket ovanliga (sällsynta) arter. Där angavs att älväxing skulle ha antecknats så sent som på 1950-talet på en strandäng i västra delen av Vena-halvön. Bengt Lundgren och undertecknad har förgäves sökt efter älvväxningen. Men 1989 återfanns den på en ej betad strandäng (eller snarare marskland) nära vandringsleden norr om Kalmar, öster gården Törnerum.

återfanns nära vandringsleden norr om staden, öster Törnerum.

Bland halvgräs och tagväxter finner man på strandängarna kring Kalmar med säkerhet rödsäv, tagelsäv, agnsäv, segstarr, ärtstarr och liten ärtstarr samt glesstarr. Och just på ängarna norr om Dunö återfinns också norskstarr. I vattenlinjen finner vi havssäv, blåsäv, strandtag och salttag.

När man rör sej med begreppet äng är det ju främst gräs man tänker på. "Kan du tänka dej äng förutan gräs? - Jag kan det inte". Och de gräs och halvgräs m m som sätter sin prägel på strandängarna omkring Kalmar har nu redovisats i stora drag. Men vi såg nog inte alla i regnet.

Rutan Dunö (465f9 har antecknats för 574 arter i Thomas "syddöst flora" och då 2/3 av ytan utgörs av vatten inses att det är frågan om stor artrikedom. Här kommer några arter, som exkursionsdeltagarna sannolikt såg i regndiset: Gacksmörbomma, smultronklöver, klöverärt, bunge, strandkrypa, kustarun, dvärgarun, vattenmynta, strandrödtoppa och strandmaskros m fl. För komplettering över strandängsväxter åkte vi från Dunö till Ekö badplats, där jag hade nöjet att på några få m² visa rikligt med strandkämpar, saltnarv, strandnarv, grodtåg och borstnate.

Från strandängar till lundvegetation gick färden i Kalmar tätorts västra utkanter. Nära avtagsvägen till flygplatsen stannade vi till vid en bäck (dike) och Crister Albinsson fiskade upp spädnate, sannolikt en nyhet för alla. Alltid påpasslige Göran Wendt pryddes sin slokhatt just med slokstarr.

Då bussen passerade Volvo-fabriken pekade jag ut den måhända rikligaste växtplatsen för sträv nejlikrot och något senare den enda kända växtplatsen (enligt artförteckningen) i Småland för luktvicker; tyvärr nu spolierad genom ny bebyggelse. Å andra sidan har inventeraren intresse för just detta område i upptäckten av en ny växtplats för den sällsynta knippnejlikan och lundskafpling, som synes vara ny för södra Kalmar län. Det tas men ges också.

Nu är vi definitivt på väg att beskåda parkvegetation på Björnö men gör ändå tre korta uppehåll; det första för att låta alla se paddfot vid Byrum; det andra för den klassiska Björnö-misteln (värdträdet hade klarat fredagens storm); och det tredje för att röja bort nedfallna träd i allén.

På gårdsplanen i Björnö var det först tid för lekamlig spis, som Deltagarna betalat för, och andlig spis i stort sett enligt följande:

De medeltida adelsägarna till Björnö bodde till en början något söderut, där det finns borgrester. I slutet av 1360-talet kom slottet (som det sannolikt kallades) i bröderna Johan och Wicke Ummereyses ägo och tillhörde ända till slutet av 1800-talet olika adessläkter såsom Ulf sax, Oxenstierna, Ulfvenclo och Posse.

År 1609 blev det säteri och nuvarande två våningars trähus byggdes 1850. 1611 och 1677 brändes Björnö av danskarna. Från 1702 och framåt fanns det en stor och skön trädgård med plantskolor. Björnö utvecklades till en mönstergård inom jordbruk och trädgårdsnäring. Björnö hade ett skeppsvarv på Skäggenäs och färjerätt mellan Stora rör och Revsudden. Den största färjan rydde 80 personer, 16 kreatur och 55 tunnor spannmål. Vid Skeppsholmen - ca 600 m sydöst i huvudbyggnaden - fanns en lastplats med god hamn. Ännu i dag är sådesmagasinen kvar. År 1805 köpte J M Bruun gården av Posse, och 1905 1972 var det en familjeegendom. Bruuns rörelse i länet övertogs 1972 av Kalmar lantmän, men redan 1973 köpte en Holger Johnson i Stockholm gården. Åkerarealen utarrenderades, men byggnader och park har efterhand fått förfalla.

En medlem av familjen Bruun var framstående botanist, lektor i Strängnäs, och det är sannolikt att genom hans samlings som Thomas och jag fick uppgift om att i parken skulle finnas parkgröe, ljusgrön hundäxing, vitfryle, revsuga och stortimjan. Jag kunde demonstrera för deltagarna i ekskursionen samtliga utom stortimjan.

I det nu delvis raserade växthuset fann jag 28 juli 1989 en växt, som jag med stort besvär kunde bestämma till mållamarant (*Amaranthus lividus*). Thomas har fäst följande text på arket

vid sin kontroll! Det är riktigt och mycket roligt. Och då vet Du inte det intressantaste. Då jag går ner i herbariet finner jag ett ark med växter från Åby sn, Björnö, ogräs i trädgård samlat av H G Bruun. Växten har alltså hängt med i 15 åren och får anses vara bofast i Småland.

Det är nog risk för att mellan redan försvunnit ur Smålands flora enär trädgård och park håller på att växa igen med parkgräs och de två arterna hundäxing som dominerande inslag. Sedan de växter som nämnts ovan förevisats jämte långsvingel, långstarr, skogsstarr och tvåblad, vilka alla kan påträffas inom ett mycket begränsat område, fick deltagarna inventera på egen hand. De kunde, hoppas jag, glädja sej glädja sej åt en del fynd. Björnörutan som mest består av vatten (uppskattningsvis 4/5) innehåller 600 arter, min redogörelse av 1991 års exkursion med några mera ovanliga arter, som växer på Björnö-halvön. Idegran (förvildad), grön kavelhirs, lundslok, klöveroxalis, skuggnäva, tysk lönn, blekbalsamin, , benved, slidsilja, libbsticka, rödmire, hjärtstilla, bocktörne, gängel och så gott som samtliga arter vi träffade på vid Dunö.

Jag hoppas att det trots vädret blev en givande exkursion.

Sven Davidsson

Tidig- och senblommande fältgentiana på samma växtlokal

Jag har på min ruta norr om Ekenässjön en underbar enebacke, en kraftledningsgata, tidigare betesmark, där det växer mängder av slåttergubbar, sommarfibblor, darrgräs och jungfrulin. Även kattfot, solvända, kornfibbla, klasefibbla och nattviol (Platanthera bifolia) ryms på den plus ett ganska stort bestånd kungsmynta. Jag "upptäckte" backen förra året pga tips om att det syntes till fältgentiana där. Efter mycket letande under sensommaren fann jag en koncentrerad lokal med 7 augustiblommande exemplar.

I år har jag besökt "min backe" från tidiga våren för att inte missa någon art. En kulle prunkade av backsippor. Jag noterade också vårfingerörten och i juli en brudeporre. Men döm om min förvåning och förtjusning när jag i juni på och omkring en smal viltstig hittar ett hundratal ex av fältgentiana, fullt utslagna ca 100-150 m från förra årets höstblommande art!

Är det vanligt att samma lokal har både juni- och augustiblommande fältgentiana?

Majvor Hjorthage, Gränstigen 8, Ekenässjön 574 50

SJÖN FLÅREN OCH DESS OMGIVNINGAR

Sjön Flåren ligger på gränsen mellan Värnamo och Ljungby kommuner. Den har en yta på ca 40 km², är två mil lång och fyller ut en nord-sydgående sänka i terrängen. Berggrunden kring sjön består av gnejs, som dock inte är enhetlig, utan på flera ställen genombruten med hyperit, amfiboliter och andra grönstenar. Om deras betydelse för växtligheten har Fredrik Hård af Segerstad berättat dels i Utkast till en flora över Värnamo-trakten 1920, dels i sin doktorsavhandling Sydsvenska florans växtgeografiska huvudgrupper, 1924.

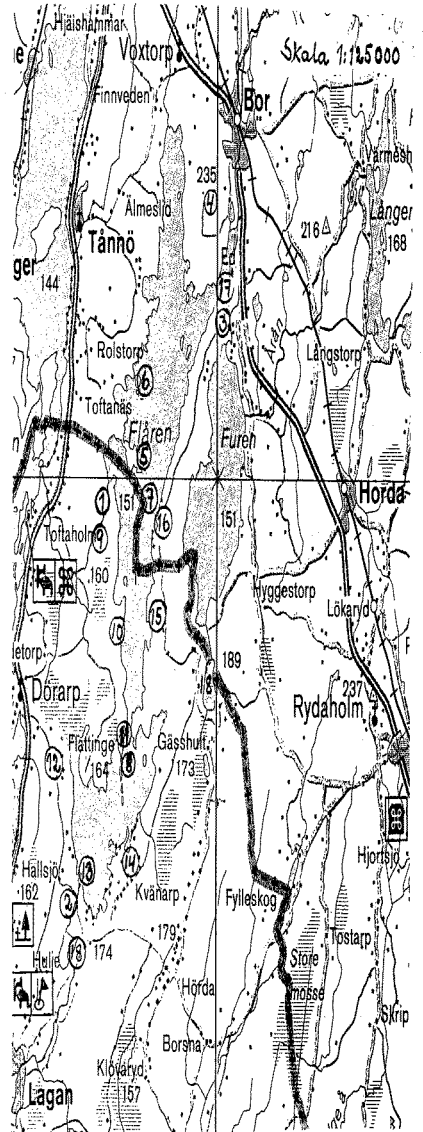
Skog på morän och isälvmaterial omger nu nästan sjön. Endast i nordost, sydost och söder når odlingsmarker och torvmarker ner till stranden i en behagfull omväxling. Flåren står i bjärt kontrast till den "leende" systersjön Vidöstern, som kan vara värd en egen beskrivning.

Det karga intryck Flåren ger har obetydligt med ursprunglighet att göra. Både sjön och dess omgivningar är starkt påverkade av mänskliga ingrepp. En reglering mellan nivåerna +151,80 m och 149,20 m är tillåten och denna får till följd att spännande block-, sand- och moränmarker blottas vid lågvatten. Regleringen har också det goda med sig att motorbåtar måste fara varligt fram mellan fiskgusebona. När långgrunda stränder torrläggs blir de också lättåtkomliga för bl a inventörer av Smålands flora. Sjön har två utlopp till Lagan det ena via Toftåån genom Vidöstern 1), det andra via Skålan och Huliesjön (2).

Utloppet genom Toftåån ger dock bara små mängder till Vidöstern efter regleringen. I åfåren kan botanister glädja sig åt brunrör krans-mynta, hampflockel och besöksö samt de rätt ovanliga mossorna klomossa och dalkarismossa.

Vegetationen kring Flåren har säkert en intressant historia. Utefter nordöstra stranden fanns förr en av Smålands namnkunnigaste ollonskogar, den 700 hektar stora Ebohovult (3). Här fanns "alla sorters skog, men i synnerhet ek och bok". Upp till två tusen svin gick här på höstbete. Under sista delen av 1800-talet höggs den mesta delen av lövskogen ner, och ersattes med en gran-skog, som också borde vara namnkunnig - men genom sin tråkighet.

*Se karta nästa sida

I norr delas sjön i två vikar av Högåsen eller "Höga tåget" (4). På denna höjdsplatå fanns förr ängs- och hagmarker, berömda för sin naturskönhet och sina utsikter. Endast små rester av den är kvar, och överallt är det den planterade granskogen, som skymmer sikten. Planterad granskog dominerar även västsidan men variationen är här större, i synnerhet söder om Toftåån. Grönstensområden och myrar bryter på ett behagfullt sätt enformigheten.

Utanför Edsviken ligger några vackra öar utan anmärkningsvärda växter. Skilsnäs norr om Toftåån (5) är bara ett näs vid lågvatten. Norr om Skilsnäs ligger Kamsö (6) och söder därom Furuöarna (7), två branta klippöar med Kronobergs läns största gråtrutkoloni och förmodligen av trutarna spridd förekomst av liten fetknopp, som är mycket sällsynt i trakten. Över sjöns södra del går en rullstensås (8), som emellertid först på landsidorna har en intressant flora.

I sjön är det främst utskjutande uddar och långgrunda stränder, som gör botanistens besök spännande. Sjötätel och dysäv finns runt hela sjön och har kunnat noteras på alla inventeringsrutorna. Samma sak gäller skaftslamkrypa, vars ovanlighet i sydvästra Småland grundligt dementerad under florainventeringen samt den vackra klockgentianan, som i år haft en särskilt rik blomning. I en grund vik med lerblandad sand vid Eds herrgård finns vidare gott om tretalig slamkrypa och klotgräs, 1991 tillsammans med skaftslamkrypa och klotgräs.

Strandplanen sluttar sakta till ett djup av ca 2 m vid hög-vatten (=högsta regleringsgränsen), varpå bråddjup inträder. Närmast de ofta mäktiga strandvallarna finns på sediment strandpryl, nålsäv, sylört och strandranunkel. Skaftslamkrypa och taggsporigt braxengräs föredrar, som vid andra sjöar jag undersökt i trakten, skyddade lägen bakom ispressade stenar, sänkor med obetydliga sediment på rena blockstränder samt bottenar med starkt söndervittrade sten från basiska bergarter. Vårtsporigt braxengräs, som normalt är vanligast, men växer djupare än taggsporigt braxengräs, kan i flåren helt saknas beroende på bråddjup efter långa sträckor.

De små skären hyser inte många växter, men ändå bedrevs under början av 1900-talet slåtter på dem. "Ibland behövdes höet från

tolv skär för ett få ihop en full båge", berättade en nu avliden slättergubbe. Små men förmodligen rika översvämningskärr på Skilsnäs och vid Ioftaån slogs med lie. Där dessa nu övergår i alskog, finns stora bestånd av blekbalsamin och på litet torrare mark lundarv.

Ramsö ser inte mycket ut från land. Det är emellertid en grönstenskulle med för trakten rik flora, bl a lundslok, lundelm, vispstarr, lundarv, tandrot, glansnäva och smånunneört. Då jag besökte ön på inrådan av Barbro Otterstedt och Lennart Persson, träffade jag skogsägaren och uttryckte min förvåning över att smånunneörten växte i tät blandskog. Han log. "Här odlades potatis under första världskriget". Så lätt försvinner landskapets historia.

Vi följer Ioftaån ett stycke mot Vidöstern. Plötsligt blir det gott om hässlebrodd i den växtliga granskogen och lika plötsligt avlöses gran av gammal bokskog (9). Det är en grönstenskulle, som tidigare markägare ansett för vacker att hugga ner. Mäktiga stubbar med fjädermossa, lunglav och tickor omväxlar med levande skog. Duvhök och liten flugsnappare häckar i granskogen. Vi befinner oss nu på marker, som intill 1901 var betesmarker under godset Ioftaholm vid Vidöstern, och hit drevs på sommaren ett par hundra nötkreatur. Tre av Ioftesholms pigor hade sin bostad på Anäset (10). Här fanns också mejeri med ost- och smörtillverkning. Och en sommarladugård till kreaturen. De gamla betesmarkerna bestod av en lövskogsglänta och ett tiotal mäktiga lindstubbar på platsen för mejeriet och bokdungen på grönstenen vid Ioftaån. Här kändes spännande att börja inventera.

Det blev intressanta resultat. Skogssvingel, under Smålands Flora-inventeringen endast funnen på fem lokaler i Kalmar län, fanns här i tusentals exemplar. Vidare lundslok, som i mängd vida överskred vad vad sydvästra Småland i övrigt kan visa upp, rankstarr, blåsippra, sydlig lundarv, vårärt, vätteros och myskmadra. Annchristin Nyström och Kerstin Petersson redovisar vid en svampinventering tvåfärgsskinn, pulverklubba, koralltaggsvamp, skinn tagging, rödfotad nagelskivling, marzipankremla och blekriska.

Ytterligare ett grönstensområde är Flattinge åsar (11) döpt efter en rullstensås, som bygger upp det lösa jordtäcket på dess ena sida. Det är samma sida som i inledningen och fortsätter tvärs över sjön. Den intillgränsande moränen är blockrik, och hela området domineras av ek och hassel. Desmeknopp och blåsippa är mycket rikliga. Vidare märks lundbräsa, i övrigt inte anträffad i Småland söder om Värnamo. Den växer i uppgrävd jord kring grävlingsgryt och gynnas av detta djurs markbearbetning.

Även Flattinge åsar har inventerats på svampar av Nystrom och Petersson. Som intressanta arter nämns slemjordtunga, rotfrän-skipling och rutig rottryffel.

På sjöns sydvästra sida ligger Flattinge (12) med grönstenskullar, blåsipsbackar och gamla fågelbärsträd, som börjat intressera genetikerna och skogsforskarna. Vackra ekskogar med stor blålocka och brudbröd i brynen finns vid Os (13). Vid Kvänarp och Brännslida (14) växlar ädellövskog, alsumpskog och odlingslandskap. Vid Hissuddsviken (15) växer murgröna och vid Leonsvik (16) återkommer de intressanta fågelbärsträden innanför Flårens högsta strandvallar. Sedan tar en av Smålands uträkigaste granplanteringar vid och fortsätter till Eds ärevärdiga, av lövskog fortfarande inramade herrgård.

Odlingsmarkerna vid Ed (17) disponeras av Skogsstyrelsen som plantskogar för gran. Som ogräs förekommer bl a strandgrobld rödtoppa, råttsvans och kamomill. De båda sistnämnda är mycket ovanliga i sydvästra Småland. En enda gång har jag sett den utdömda gullkragen. Kanske var det sista exemplaret i Ed. Till Flårenområdet hör den till ytanobetydliga Huliesjön (18) nedströms Flåren. Sydkraft har sina regleringsdammar norr om sjön vid Os, och när de stängs på våren får Huliesjön lågt vattenstånd. Bolaget strävar att hålla ett högt vattenstånd i Flåren bland annat för friluftslivets skull. Torra år är större delen av Huliesjöns botten därför torrlagd till in i augusti månad, och på den utvecklas en flora som, såvitt vi vet är unik för Småland. Ävjebrodd, som i inlandet endast är anträffad i ett litet hållkar på Vista kulle, vid Vättern, täcker hektarstora ytor. Samma dominans kan rödlänke, nålsäv och strandranunkel ha. Därjämte finns blåsäv, smålänke, sylört, fyrling och trelig slankrypa i stor mängd. Andra för trakten ovanliga arter

är slamkrypa, krypfloka och korsningen mellan gul näckros och dvärgmaskros.

För inventerare, som arbetar i en rikare del av Småland, verkar kanske Flåren-området enahanda. I landskapets fattiga delar har vi lärt oss att sätta värde på de små pärlorna. De arealmässigt stora triviala ytorna kring Flåren har betydande historiskt intresse. De ger oss möjlighet att studera landskapets förändringar och får oss att tänka på följderna av mänskliga ingrepp.

Ingvar Christersson

Christoffersson, I. Naturvärden i Värnamo kommun. Värnamo 1979.

Kronobergs Natur. Naturvårdsprogram för
Kronobergs län 1989.

Hård af Segerstad, F. Utkast till flora över Värnamo-trakten.

Värnamo 1920

" " Sydsvenska florans västgeografiska huvud-
grupper, Malmö 1924.

Wibeck E.

Kring Furen, Flåren och Vidöstern.

Natur i Småland. Göteborg 1950.

PRENUMERATION PÅ PARNASSIA

På årsmötet 1991 beslöts att en prenumerationavgift på 40:-
skall tas ut med början 1992.

Orsaken är att föreningen Smålands Flora inte har råd att
trycka och distribuera tidskriften helt gratis längre. Vi vill
dock gärna ha ett sätt att hålla kontakt mellan medlemmarna
även sedan inventeringen avslutats.

I framtiden, när florans är färdig, kan vi kanske åstadkomma
en mer exklusiv tidskrift, men tills vidare försöker vi klara
oss med nuvarande utformning

När vi distribuerar nr 1: 1992 kommer vi att bifoga ett in-
betalningskort. Vi hoppas du blir prenumerant och skaffar oss
nya läsare.

Styrelsen

Välkommen med manus senast enast 15 mars 1992!

till Brita Ekenfall, Ekefall, 571 94 Nässjö

Under sommaren i år har jag insamlat bläddror från 38 lokaler i Sö Småland, främst inom södra halvan av kartbladet 5F, Åseda. 73 kollektorer samlades. Till en början var syftet att se hur pass säkert det går att redan i fält artbestämma de olika arterna vegetativt. Främst har jag letat i lösbottnen och små myrgrölar. Bland de plettbladliknande arterna visade det sig att *dvärgbläddra* och *blekbläddra*, efter träning, gick bra att redan i fält skilja från varandra och från *dybläddra* resp. *sumpbläddra*. Att särskilja de sistnämnda arterna har jag haft mest problem med. Bl a fann jag exemplar med blåsor på gröna blad, men med fyrrämda hår typiska för *dybläddra*. Efterhand övergick intrasset också på skillnaderna i arternas ekologi.

Tillgänglig litteratur har, förutom senaste upplagorna av Kroks och Lids floras, på senare tid utgivna provins-, distrikts- och sockenfloras, varit Smålands floras meddelande nr 7 samt Göran Thors artiklar i SBT (73:381 - 394 resp. 81:273 - 280). I de sistnämnda framgår bl a: Då arterna blommar är artbestämning i fält ej särskilt svår. *Vatten-* och *sydabläddra* går ej säkert att skilja då de ej blommar medan övriga fyra arter kan särskiljas genom studier av fyrrämda hår. Bland dessa kan det för sterila plantor vara svårast att i fält särskilja *dy-*, *sump-* och *blekbläddra*, men den förstnämnda sägs dock ha tätare gröna skott, vara klarare gröna samt oftare ha trubbigare bladflikar, allt i motsats till *sump-* resp. *blekbläddra*. *Dybläddra* sägs också alltid sakna blåsor på gröna blad, vilket också *sumpbläddra* kan göra på vår och höst. *Blekbläddra* är spärrare än *dy-* och *sumpbläddra* och har alltid blåsor på klorofyllförendande blad. *Dvärgbläddra* är ännu mindre och går alltid att särskilja från de övriga, då arten saknar taggar på bladflikarna. *Sumpbläddra* är förbisedd på grund av att den sällan blommar samt växer djupare än t ex *dybläddra*, med vilken den ofta sammanväxer. Detsamma gäller i viss mån även *dvärgbläddra*. " *Sumpbläddra* växer i stillastående eller mycket svagt rörligt vatten i kärr eller på gungflyn. Den är endast sedd i näringsfattiga miljöer." *Blekbläddra* "växer i stillastående eller svagt rörligt vatten ... inte funnen i de näringsfattigaste gungflyglarna ... I Sö Småland hittas den i igenvuxna slåttermarker genomslåda av sakta rinnande vatten ... också funnen i vattenhål i sumpiga betesmarker ... ofta med *dybläddra* och *dvärgbläddra* och kan vara svår att se när den inte blommar, om man inte gräver under mattorna av *dybläddra*."

En preliminär artbestämning har gjorts i fält. Vid hemkomsten har jag studerat fångstblåsornas fyrrämda hår i mikroskop och därvid jämfört med artbestämning i fält. För vissa av lokalerna har jag noterat fyra - sex följearter, mått pH och näringsinnehåll (som vattnets ledningsförmåga minskad med ledningsförmågan förorsakad av vätejonerna; ju högre ledningsförmåga, desto större näringsinnehåll). Av ovanstående

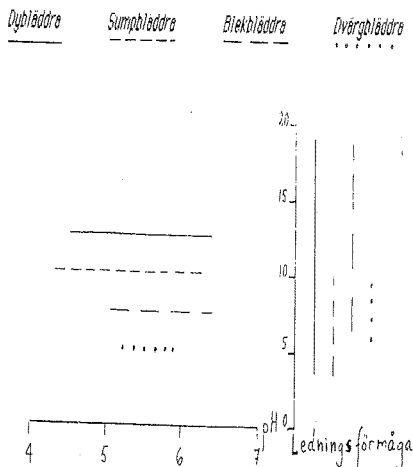
- 12 sammanfattning ur Göran Thors artiklar kanske framgår att jag främst ägnat mig åt *dy-*, *sump-* och *blekbläddra*.

RESULTAT

Då det gäller resultatet och kommentarer till detta är det viktigt att komma ihåg att jag endast sökt inom ett begränsat område och där, bara i vissa speciella biotoper, se ovan. Även i de besökta biotoperna inom det begränsade undersökningsområdet är dessutom materialet litet och för alla de plöttlånga arterna finns sannolikt många fler lokaler inom området.

De 73 kollektorna fördelar sig enligt följande: *Sydbläddra* 1 (blommande), *dybläddra* 31, *sumpbläddra* 15, *blekbläddra* 13 och *dvärgbläddra* 9. Återstående fyra har jag ännu ej kommit tillrätta med. Alla fyra är dock *dy-* eller *sumpbläddra*. De har en - få blåsor på gröna blad. För alla gäller ett fyramåttat hår typiska för *dybläddra* dominerar, men sådana typiska för *sumpbläddra* finns, liksom intermediära, i varierande utsträckning och långt från blåsornas öppning. (Detta gäller dock i flera fall för *dybläddra*, där blåsor på gröna blad saknas.) För två av de fyra obestämda är bladflikarna, åtminstone nästan, lika spetsiga som de brukar vara hos *sumpbläddra*. Bladflikarnas täthet liknar i tre av fallen *dybläddra* och i ett *sumpbläddra*. Färgen är en karaktär som jag inte klarat av att använda mig av då de *sumpbläddror* jag sett ej sällan är ungefär lika gröna som *dybläddror*.

Schemat nedan anger hur vattnets pH och ledningsförmåga på lokalerna fördelar sig för de olika arterna.

Art	pH	ledningsförmåga (mS/m)	antal mättn.	vanligaste följearter
<i>Dyblblåddra</i>	5,4	7,8	22	<i>vattenklöver, flaskstarr, ängsull, dystarr och pers</i>
<i>Sumpblåddra</i>	5,1	6,8	10	<i>vattenklöver, trådstarr, flaskstarr, löklåg och ängsull</i>
<i>Blekblåddra</i>	5,8	8,7	10	<i>ängsull, vattenklöver, dyblåddra, dystarr och vitlag</i>
<i>Dvärgblåddra</i>	5,6	7,2	5	<i>dyblåddra, ängsull, vitlag, löklåg, vattenklöver och småsläshår</i>

För samtliga plattflikiga blåddror var följearterna vanligast i ordning från den mest frekventa: *Ängsull*, *vattenklöver*, *dyblåddra*, *flaskstarr*, *vitlag*, *löklåg* och *trådstarr*. (Eftersom antalet lokaler där följearter skrivits upp är olika för de olika blåddrorna har frekvensen av följearterna viktats med hänsyn till detta.) På *dyblåddrans* lokaler fanns på 3 *blekblåddra* på 4 *sumpblåddra* och 2 *dvärgblåddra*. På en lokal växte *dy-*, *blek-* och *dvärgblåddra* inom samma kvadratmeter. På en annan fanns *dy-* och *dvärgblåddra* tillsammans och något 10-tal meter längre bort i kärret blomnade *sumpblåddra*. Jag har ej funnit *sump-* och *blekblåddra* på samma lokal.

Några utbredningsmässiga tendenser finns ej inom denna lilla del av Småland. *Dyblåddran* förefaller vara mycket vanlig och åtskilliga är de lokaler jag ej noterat den på. Även övriga plattflikiga blåddror kan nog sägas vara vanliga.

KOMMENTARER

Beträffande de fyra obestämde blåddrorna rör det sig nog i samtliga fall om *dyblåddra*. De fyra armade håren har då fått vara avgörande för arttillhörigheten. Thomas Karlsson har bekräftat att *dyblåddra* kan ha blåsor på gröna blad. Man bör alltså vara medveten om detta så att ej en sådan *dyblåddra* redan i fält ej bestäms till *sumpblåddra*.

Antalet rutor där de olika arterna hittats under Smålands flora-inventeringen kan kanske sägas utgöra ett grovt mått på den relativa frekvensen. I det avseende har mitt lilla material bara bekräftat vad som tidigare är känt. Det gäller självfallet också utbredningen. Även om såväl *sump-* som *blek-* respektive *dvärgblåddra* nog delvis är förbisedda förefaller ingen av dem vara lika vanliga som *dyblåddran*.

14. Även då det gäller den del av arternas ekologi jag försökt att undersöka kan nog sägas att inget nytt framkommit. *Dvärgblåddrä* har jag funnit i ett av traktens få rikkärr, vid Merhult i Bergdale. Den fanns med i ett mossprov från lokalen innehållande så typiska rikkärrarter som *guldspärrmossa*, *gyllenmossa* och *piprensarmossa*. pH och ledningsförmåga för den lokalen finns alltså inte med i schemat ovan, vilket därför med enbart fem mätningar sannolikt dåligt speglar *dvärgblåddräns* ekologi i dessa evseenden. Även om *sumpblåddrä* föredrar fattigare ståndorter än *blekblåddrä* finns i pH och ledningsförmåga en rätt stor överlappning. Det förefaller dock troligt att skillnaderna i dessa båda arters ekologi skulle framträda tydligare om fler rikare biotoper hade studerats. Beträffande följesarterna kan knappast dras några slutsatser, då alla biotoper ej genomsköts. Men kanske är det så att *vitag* oftare finns med *blek-* och *dvärgblåddrä*, än de övriga, medan sannolikheten för att finna *sumpblåddrä* är större i *trädstarr*-kärr? Tilläggs bör att det ofta "löner" sig att leta efter andra blåddrearter där man ser *dubblåddrä*. För ett bättre "komma åt" skillnader i de olika arternas ekologi måste man nog i första hand söka i fler miljöer än vad jag har gjort och även undersöka andra saker som vettens rörelser, temperatur, kemi och det djup, som arterna främst föredrar. Även bytesorganismer kan vara av intresse. Utan statistik har jag ett intryck av att *blekblåddrä* oftare än övriga arter har koloni- bildande grönelger i blåsorna. Skulle detta vara riktigt kan man spekulera i om det är en anpassning till den mörkare miljö den lever i, i förhållande till t ex *dubblåddrä*?

Crister Albinsson

Västliga spindelörter

Bortsett från norra och nordöstra Kalmar län har spindelörten en i grova drag nordlig utbredning i Småland. I söder har den hittats i flertalet inventeringsrutor t. o. m. nordöstra Kronobergs län, men i södra delen endast i strödda rutor ner till gränsen mot Blekinge. I början av 1980-talet fann jag en isolerad men ganska rik förekomst så långt söderut som i Marklanda-rutan 5 om Helgaån mellan Bergkvara- Kråkesjöarna. Av apotekare Ljungstedt erfor jag senare, att han redan under sin tid som elev vid gymnasiet i Växjö funnit lokalen ifråga. Det bör ha varit omkring 1935. Denna sommar, 1991, fräffade jag oförmodat på spindelörten på samma ruta men ca 1 km längre västerut. Avståndet till närmaste förekomst i öster och nordöst är ung 3 mil. Mina två lokaler 8 om Gemla samhälle och 5 om Mörrumsån förefaller alltså vara isolerade, västliga utposter. Vem hittar någon förmedlande länk mellan dessa och lokalerna i öster och nordöst? - Men många andra arter har ju också isolerade förekomster långt från sin huvudutbredning.

Curt Mossberg

HJÄLP TILL ATT BEVARA ARTER OCH LANDSKAP!

Myrkantens kultur- och naturvårdare

Ända sedan jag första gången besökte Erik Gustavsson på Tagelkärr för över tjugofem år sedan, har jag tyckt att han och hans familj bor på en plats, som det inte finns någon motsvarighet till i Alvesta kommun i övrigt. På en lång moränrygg, som sträcker sig långt ut på myren, ligger deras hem. Myr åt alla håll utom en smal skog i sydväst.

Erik kan berätta att när han kom hit för ca femtio år sedan, hade han kal myr och vida utsikter runt om hela fastigheten. I dag ser han knappast ner till myren, där det förr var gott om orrar, stor-spovar, ljungpipare och andra fåglar.

För ca 15 år sedan började Erik och jag prata om de blommor, som fanns på Tagelkärr. Erik nämnde då att det ännu fanns ett litet bestånd av Jungfru Marie nycklar på den västra delen av gården, men det höll på att gå ut. Jag uppmanade honom ett slå sedan fröna mognat, och han nappade på förslaget. Sedan dess har de ökat i antal, och i år var det inte mindre än 290 blommande exemplar. En fantastisk syn!

Taglamyren är naturreservat och det är från denna lokal Linné nämner dvärgbjörk i förtälet till Högbergs smålandsbeskrivning 1770. Även laggarne skulle behöva slås som förr, annars minskar även dvärgbjörken.

Tack Erik för ditt ideella arbete! Jag hoppas tillsyningsmyndigheterna för reservatet lyssnar litet mer till dig om en ny skötselplan för reservatet skall göras - du vet hur växtplatser och myrlogger skall skötas.

Stig Jonsson

Mina trädgårdsväxter

Ehuru jag har diverse exotiska växter i min trädgård i Alvesta bereder de "vilda" växterna mig den största glädjen. Jag brukar adoptera några av dem och passa dem ömt. I år har jag särskilt varit rädd om trädgårdsveronika, ängsbräsma, fingerborgsblomma, mandelblom och värklynne. Det gäller att känna igen dom, när de första bladen sticker upp. Det är inte alltid de kommer på samma ställe. Det är Ingvar Nilsson i Benestad som inspirerat mig till detta. Han har bl a tagit sig an backsippa, vars frö han sår på sin tomt men också på vägsälanten vid Blådingevägen, där den naturligt växt under många år men av någon anledning minskat i antal.

Att på detta sätt vara naturvaktare i sin trädgård kan synas obetydligt. Men det kan vara en tankeställare till de många nya trädgårdar, som anläggs utan det minsta spår från den ursprungliga naturen. Den naturliga topografin slätas ofta ut och artfattiga gräsmattor tömms köps färdiga och rullas ut. Någon har döpt detta till att vara "naturvältare".

I ex får många värdefulla naturtyper vid strandzoner och värdefulla våtmarker ge vika för sterila sommarstugotomter (eller andra fritidsanläggningar). De som väljer att ha naturtomter med deras naturliga växter gör faktiskt en insats för den biologiska mångfalden.

Bland annat följande växter har jag antecknat från min trädgård 1990 - 1991.

Hönsarv	Akleja	Rölleka	Mjölkört	Jordrök
Smultron	Sommargyllen	Skogssallat	Blåbär	Harsyra
Brunsyra	Liten fetknopp	Snödroppe	Rödplister	Åkerviol
Skatnäva	Nejlikrot	Brännässla	Majveronika	Bergdunört
Nejlikrot	luktviol	Krypnarv	Värklynne	Penningblad
Snärjåra	Pepparrot	Vitsippa	Prästkrage	Fingerborgsbl
Veronika	Skogsförgätmigej	Ängsbräsma	Foderbräken	Ärenpris
Groblad	Trädgårdsveronika	Mandelblom		Korsört
Morgonstjärnor		Vitklöver		Vårlök
Sumpnoppa				

Per Dorell

Ångariket - ett berömvärt initiativ

Ormesberga heter en liten socken i norra Kronobergs län. Den täcks nästan helt av en av mina inventeringsrutor (SE Växjö SO A2, SE4g). Socken ligger högt (163-243 m ö h), och från flera punkter har man vida utsikter. Jag har länge varit betagen i trakten på dess rika ängsflora utspridd över ett flertal ytor.

Förlidet år, 1990, tog mellanstadie lärare Sven-Allan Åberg ett högst lovligt initiativ. Familjen hade under flera år bott som sommartorp på Hagtorpet, men 1989 inrättade man sig för året-runtboende där. Sven-Allan började med att fälla några träd och lieslå en ängsrest på 400 m² just vid Hagtorpet. Markägare och andra i trakten vidtalades, och en studiecirkel kom igång under vintern. Man övade artkännedom och satte sig in i vad en äng är, hur den fungerar och hur den bör skötas.

Tack vare S-A:s entusiasm och arbetsglädje har intresset växt. Nu, 1991, är elva ängar på fem torp under Svanås gård röjda och väntar på lieslåtter i början av augusti. De tio nya ängsresterna är större än den första, som fått namnet Pedagogängen. Lundholmaängen, den största, omfattar drygt 4000 m².

För att sprida kännedom om ängar och ängsslåtter har S-A sammanställt ett häfte med text och karta. Det har tryckts av Växjö kommun. Den som vill skaffa häftet kan skicka 10;- kr till Sven-Allan Åberg, Hagtorpet, Ormesberga, 340 36 Moheda.

Under rubriken HORVETÄNGEN läser vi bl a "Paradiset kallade min far det här området, så en av ägarna till Horvet, och bestämde sig för att röja." Ett år senare, 1990, blomade ängs-fryle, grönvit nattviol, slåttergubbe och flera andra ängsväxter.

Bland ängsväxterna i Ångariket kan nämnas vanligt låsbräken, darrgräs, Jungfru Marie hand, grönvit nattviol, ängsbollar, jungfrulin, kattfot, slåtter- och sommarfibbla småt svinrot. Utöver de elva ängar som ingår i Ångariket finns en delvis översilad slutning mot Svanåssjön. Där blommar rödblåra i myckenhet och på ännu en plats nära Svanås t o m lungört. Båda är ovanliga i länet. De två sistnämnda områdena sköts direkt av ägaren till Svanås.

Curt Mossberg

INVENTERING AV SUMPSKOGAR

Under en 5-årsperiod skall Sveriges sumpskogar inventeras. Det är Skogsvårdsstyrelsen som skall utföra fälтарbetet.

Vi har alltid gått hårt fram med våra sumpskogar och då speciellt de näringsrika och ur florasynpunkt mest intressanta. Inte bara skogsbruket utan även många av våra odlade marker har säkert varit sumpskogar. Här har vi fortfarande en konflikt mellan naturvården och främst skogsbruket.

Under dessa 5 år skall sumpskogar med stora naturvärden kartläggas. Var de finns och hur stor areal de täcker. Resultatet skall vara lätt användbart för myndigheter, markägare och organisationer och kommer att bestå av en karta med en lokalbeskrivning.

... om en sumpskog, som nämligen säger måste det vara träd-bärande mark, och träden skall vara minst 3 m höga och ha en krontäckning på mindst 30%. Är marken blöt är det ingen tvekan, men är marken bara fuktig måste fuktighetsälskande växt- och mossarter täcka minst hälften av markytan för att det skall få kallas sumpskog.

Den mesta tiden går åt att tolka flygbilder, i fält kommer inte många objekt att hinna besökas. Därför är din medverkan speciellt värdefull. Ingen bildtolkare kan bli duktigare än den som i fält känner markerna. Många har säkert haft rutor i Smålands flora och sitter inne med stor lokalkännedom. Vänta inte på att vi skall höra av oss, utan ta själv kontakt och se till att dina pärlor kommer med.

Krister Wahlström, Ljungby

Jönköpings län: Håkan Gustavsson, Nässjö 0380-150 50
Thomas Gustavsson, Värnamo 0370-473-40

Kronobergs län: Christer Lufvesson, Växjö 0470-20065
Krister Wahlström, Ljungby 0372-352 65

Kalmar län: Har inte kommit i gång än, men ta kontakt med skogsvårdsstyrelsen i ditt område.

TRETTON ÅR

Rubriken verkar litet underlig, men det handlar naturligtvis om tretton inventeringsår med Smålands flora.

Hur ser då min inventeringsdel ut i nordvästra Småland, i Norra Unnaryds och Bottnaryds socknar? Det är skogrika trakter, där bebyggelsen är koncentrerad till litet bättre moränmarker i höjdlägen. Vidare finns det mycket mossar och kärr. Dumme mosse i öster och en stor del av Komosse ingår i inventeringsområdet. Det är dessa mossar och höjdläget som gör klimatet så hårt. Nattfrost under sommarmånaderna är ingenting ovanligt. Floran är en fattig höglandsflora och många arter, som finns på andra orter, saknas.

Enformigheten bryts av rikare småområden. Ett sådant finns vid Målskog, ett mindre grönstensområde i Bottnaryd. Hässleklocka, svartbräken, stenbräken, desmeknopp, lundelm och dvärghäxört påträffas där.

Ett annat ställe är Lilla Älgås med dess lunder av alla våra ädla lövträd och en fin utsikt över skogslandskapet. Här finns bland annat kransrams och ormbär.

I Bottnaryd är många raviner rikare. Söder om Målskog, intill en nedlagd inäga, växer bland annat storrams, trolldruva och vätteros. En annan bäckravin, som mynnar i sjön Stråken och omges av nästan ren granskog, hyser för trakten så ovanliga arter som svartbräken, långsvingel, lundelm, trolldruva, tandrot, vispstarr, sydlig lundarv m fl.

En lokal för repestarr finns vid Skogslund i en fuktig sänka i barrskog. Skogen gränsar till större kärr mot Domneån.

Kambräken är representerad i de flesta rutorna. Den kanske största småländska lokalen finns nordnordost om Olsbo och väster Käringliden. Ormbunken växer i en sluttning ner mot ett nu dikat kärr och miljön är igenväxande, naturliga gräsmarker med för odlingslandskapet karaktäristiska arter kvar. Lokalen är värd att restaurera.

Vid Gunillaberg, landshövding Printz' gamla gård, växer stenbräken, svartbräken och geffellbräken. Trakten är rik på daggkäpor.

Det har gjorts två fynd av hjuldaggekåpa och ett av baltisk daggekåpa (det enda i Småland).

Ett inte så allmänt gräs är myskgräs, funnet på tre lokaler. Enligt Gunnar Weimark är det identiskt med det som finns i övrigt i västra Småland och södra Västergötland.

Den stora anhopningen av linnea och knärot runt Bottnaryds samhälle är egendomlig. Kan höjdläge och klimat ha spelat en viss roll? Fröligast är att det finns en hel del gammal skog med lång kontinuitet, som skapat goda möjligheter att överleva.

Trots att kärren är artfattiga finns både på större och mindre myrar grundvattenpåverkade undantag. Ett sådant **kärr är förbindelselänk** mellan Prästeryds och Ambo socknar. Här finns ängs- och sumpnycklar. De senare har olika utseende men måste föras till gruppen sumpnycklar, som den definieras i inventeringslistan. I södra delen av Ambo mosse finns kärrpartier med ängsnycklar och Jungfru Marie nycklar och i ett drog i Prästeryds mosse myrlilja.

I ett annat större kärrområde, som gränsar intill Domneån, sydost Spexhult, finns Jungfru Marie nycklar, ängs- och sumpnycklar, tätört, kärrbräken, slätterblomma, myrlilja och ett flertal starrarter.

Öster om Gloggön finns ett kärr med tvåblad, ängsnycklar, sumpnycklar, grönstarr och ormbär. Detta kärr, liksom de övriga jag nämnt, bör skyddas mot exploatering.

Alla sjöar inom området är mycket artfattiga. I Stråken har jag funnit sköldbladsmöja, nålsäv, sylört och strandranunkel och olika nateväxter. I en liten sjö intill Bottnaryd fanns för några år sedan ett stort bestånd av vispstarr. Sjön är tyvärr recipient för reningsverket, och vispstarren håller på att konkurreras ut av bladvass.

Från Norra Unnaryd och öster om Komosse sträcker sig en kraftig höjdrygg norrut in i Västergötland. Här ligger flera fina odlingslandskap. Hösabo ängar är exempelvis hävdade genom slätter. I en sänka nedanför ängen finns en anlagd damm, som på ett utmärkt sätt förhöjer landskapsbilden.

I Karsbo, en av de större byarna på åsen, är ängarna utlagda till bete. Blå förekommer kransrams.

Vidare märks Fagerås, som når 324 m ö h, och Långarum, som är en av de större byarna. Därefter tar skogen vid och även den har sin skönhet.

Vid Unnefors sågverk fann jag för några år sedan kvarnen, en nykomling i floran. Innan huvudlokalen blev förstörd, hade den hunnit sprida sig, så det finns hopp om överlevnad.

Bottnaryd är inte en ort som översvämmas av botanister. Därför har jag i stort sett arbetat ensam med Ingvar Christoffersson som rådgivare. Vi har besökt varandra regelbundet och jämfört lokaler och fynd.

Erik Fagerlund

EN LJUNGHEDSREST I TORPA

Endast små rester av de ljunghedar, som på 1800-talet fanns på gränsen mellan Småland och Holland, finns nu kvar. En av dem, den finaste, finns i Torpa, Ljungby kommun.

Markägaren har länge hållit den öppen genom viss röjning och bränning. Han blev mycket glad, när Thomas under inventering av denna ruta fann bl a hedsäv, Jungfru Marie nycklar, myrlilja, klockgentiana, klockljung, ängsvädd, kattfot, rot-fibbla, sommarfibbla och ljungögöströst, den senare inte anträffad på fler lokaler i Ljungby.

Naturskyddsföreningen i Sunnerbo har hjälpt till att röja och vidga heden, och länsstyrelsen har bekostat stängsel för betesdjur. Bränningen sköter markägaren, Ingemar Larsson, och hans familj själva, eftersom det är svårt att skaffa folk utifrån vid lämpligaste tidpunkt.

Lokalen blir genom den intensifierade skötseln finare och finare. Slättergubben, denna med slätter och bränning så intimt förknäpade växt, fanns i år i tusentals exemplar. Även förekomsten av hedsäv, Jungfru Marie nycklar, ängsvädd och klockgentiana var i år imponerande.

Det lönar sig att vidta åtgärder för naturvård och artbevarande. Skriv gärna några rader i Parnassia om ni har exempel på fina initiativ i de områden ni känner till.

Ingvar Christoffersson

KONTROLLERA SNÄRMÄRORNAS KARAKTÄRER

Om man från Vetlanda tar väg 127 mot Målilla, passerar man Emån en bit utanför stan. Strax efter bron till vänster har kommunen ett jordupplag, till detta samlas jord och sten från alla håll där nya hus eller vägar skall byggas. Här växer spännande saker.

En gång om året sällas stenen bort. Jordhögar blir sedan lig-gande i månader och skrothögar med sten i årtal. Här växer odörten manshög och svinnmållorna på den feta jorden är impone-nerande. Det gröna bryts här och var av en opievallmos skärvita kronblad eller sommargyllens gula. Här finns alltid nya växter att finna för en nyfiken botanist.

Hit kom några Vebsare (medlemmar ur Vetlanda Botaniska Sällskap) en augustikväll sommaren 1990 för att se, om det fanns några intressanta ogräs bland mållor och tistlar. Över skrothögar av torv och sten bredde sig snärjmåra (*Galium aparine*) i stora drivor, men på en liten bortglömd jordhög vid sidan om hittade vi en småsnärjmåra. Så kallade jag den

"Hur kan du se att det är en småsnärjmåra?" frågade någon. "Ja det är lätt", svarade jag. "Litta här, den är inte alls så buskig i växtsättet som den vanliga snärjmåran. Och framför allt så är blommorna mycket mindre och grönaktiga, inte vita. Men man kan också skilja dem på frukternas krokborst. Hämta en reva av aparine där borta, så skall vi jämföra!" Och härmed luppade jag den lilla måran jag hade i handen. Förstå den ihning jag kände när mitt öga såg idel kala frukter.

"Detta är troligen en raritet vi hittat", minns jag att jag sa. Jag hade en linnmåra i min hand. *Galium spurium*, underarten *spurium* med de kala frukterna, kanske en anpassning till det blanka linfröet, för att kunna slinka med i nästa sädd. Detta i en gångens tid före bekämpningsmedel och moderna rensningsmaskiner.

Thomas i Lund har bekräftat och berättar också att det är det andra fyndet under inventeringen för Smålands Flora. På den första lokalen är den nu utdöd. Inte heller här återfanns den 1991.

Vi vet inte varifrån jordhögen kom och inte heller vart den tog vägen. Jorden körs kors och tvärs till kommunens tomter,

parker och rabatter, så titta gärna på ogräsen, när du går förbi. Någonstans kan det dyka upp en linmära eller något annat fint, för fröreserven är stor. Och du, titta helst på frukterna innan du bestämmer vilken småsnärjmära det är.

Tommy Merkert

VÄXTER PÅ KALKHÖGAR

Nya biotoper innebär ofta nya växter.

Sommaren 1990 anträffade Kjell Eklund vid Exhult, Alvesta, riddarsporre och rågvallmo på en hög med jordbrukskalk. Kalken kom enligt markägaren Sören Henriksson från Ignaberga i Skåne. 1990 fanns riddarsporre i ett, 1991 i fem exemplar.

Rågvallmo ses sparsamt vid inventeringenteringarean i sydvästra Småland. Riddarsporre har förr funnits, troligen sällsynt, men är nu utdöd. I Kävsjö, Gnosjö kommun fann Torsten Johansson 1990 skånefibbla, också den på en kalkhög. Det rörde sig här om en kalk, som inköpts från Roma sockerbruk på Gotland, där den utnyttjats vid reningsprocesserna.

Enligt markägaren, Carl Magnus Svensson, anno 1990 tre skånefibblor. I år fanns fler exemplar spridda över ett större område. Skånefibblan hade tidigare en enda fyndplats, nämligen i Vetlanda kommun vid gården Sand. Den som upptäckt den är Alf Schmitt. Det kan erinras om att Signe Karlsson under ett av sina första inventeringsår för Smålands Flora påträffade trådfräken vid upplaget av kalkslam vid Delarys nu nedlagda sulfitfabrik i Älmhults kommun. Det är det enda fyndet i sydvästra Småland. På samma lokal har Bertil Möllerström kunnat anteckna vildlin, även den en sällsynt art i trakten.

Håll ögonen på kalkupplagen i det kalkfattiga Småland!

Ingvar Christoffersson

Gödslad betesmark eller golfbana?

Golfbanor sprider sig som pesten över landet. Vid Fetebo NV om Lessebo (inv.ruta 4f Lessebo B4, 4f8d) ligger ett aldrig gödslat öppet markparti tillhörigt Lessebo kommun men utarrenderat till betesmark. Området genomflytes av en liten bäck, från vilken marken söka stiger åt båda sidor. Ett parti når så pass högt över bäckfåran, att en vacker torrbacke uppkommit.

Sommaren 1990 blev jag uppringd av arrendatorsparet, som var förtvivlade över kommunens planer på att sälja marken ifråga till en golfklubb. Pris 1 (en) kr! Kommunen skulle dessutom skänka klubben 5000:- som startbidrag. Kunde jag möjligen hjälpa dem? Jag lovade att genomföra en botanisk inventering, som de med lämpliga kommentarer från min sida skulle kunna foga till sitt planerade överklagande. Resultatet blev 130 arter, väl att märka i ett i övrigt artfattigt område. Ängsfräken finns rikligt på östra sidan av bäcken. På torrbacken växer förutom knölsmörblomma och andra torrmarksväxter minst 20 exemplar av vanligt låsbräken, i övrigt okänt i trakten.

Inte bara arrendatorsparet utan också många andra var upprörda över planerna på golfbana just där. Vi vet ju av erfarenhet, att något torftigare och enformigare än golfbanor av svårt att hitta. Rikligt med handelsgödsel, vattning och maskinell bearbetning ger livsbetingelser för bara några få gräsarter. Det torde inte vara ofint att jämföra med ung, orörd granskog, där andra arter är lätt räknade. Ruderatmarker kan ju vara överflödande rika jämfört med golfbanor.

Överklagande skedde. Arrendetiden gick ut den 30 juni. Kommunen glömde (?) att säga upp arrendet, så nu får marken vara i fred ytterligare fem år. Vad händer under tiden? Själv föreslog jag att klubben skulle få ta hand om någon bit ointressant skogsmark. Accepteras förslaget blir givetvis anläggningskostnaderna avsevärt högre, men - - -

Curt Mossberg

Carl Peter Thunberg

Några av Carl von Linnés många hundra lärjungar ansågs ha särskilt goda anlag för och kunskaper i botanik. De utsågs till "apostlar" och skickades ut över hela världen för att insamla växter. En av dem hette Carl Peter Thunberg.

Eftersom han var smålänning och den främste men kanske också den mest originelle lärjungen, kan det vara skäl att presentera honom för PARNASSIAS läsare.

Flera av apostlarna avled i främmande land på grund av umbäranden och sjukdomar. Thunberg lyckades dock tack vare tur och beundransvärd kallsinnighet i äventyr och brydsamma situationer undkomma alla faror. Således förgiftades han av blyvitt i pannkakor, red ned i ett djupt hål för flodhästar, fick slingrande giftormar kring kroppen, anfölls av argisinta bufflar, råkade ut för våldsamma stormar på havet osv, men klarade sig alltid.

Med hänsyn till de hembragta samlingarnas omfång och vetenskapliga värde står han utanjämförelse främst bland Linnés lärjungar, ja även bland sin samtids naturforskare. Thunberg har uppställt och beskrivit nära 1900 nya växter, varav minst 1000 ännu i dag är gällande. Han hemförde även flera tusen insekter och talrika naturföremål. Han utgav icke mindre än 293 akademiska avhandlingar i medicin och aturalhistoria. Thunberg korresponderade med sin tids mera kända botanister och efterlämnade en brevsamling, nu i Uppsala universitets bibliotek, omfattande 36 decimetertjocka band. Han var på sin tid den ende bekante celebriteten bland Uppsala professorer. Som mått på hans storhet kan nämnas, att inte mindre än vid tre tillfällen har minnesmedaljer och och två gånger minnespenningar präglats över Thunberg till hans ära.

Carl Peter Thunberg föddes i Jönköping år 1743. Redan som 18-åring reste han till Uppsala för studier i medicin, till vilken läro- gren även botanik hörde. Vid 27 års ålder erövrade han med dr-graden.

Han erhöll Kåhres stipendium för studier i Paris. På vägen dit kom han i kontakt med företrädare för Hollands Ostindiska kompani, vilka önskade anställa honom som läkare på ett fartyg med destination Sydafrika. Thunberg accepterade erbjudandet och anträdde resan med "Schoonsight" den 30/12 1771.

Före färden dit hade han under ett år studerat medicin i Paris, där man undervisade 3000 blivande läkare och hade lasarett av helt andra dimensioner än i Sverige. Sjukhuset "Hôtel Dieu" hade exempelvis utrymme för 3000 patienter.

I Holland ägnade han sig emellertid nästan helt åt växtstudier och fick tillfälle att se bl a *Agave americana* och *Magnolia grandiflora*. Han blev även imponerad av holländarnas herbarier, vackra samlingar av fiskar och koraller samt det dyrbara biblioteket med böcker, som han ej sett maken till i hemlandet. Efter 3 1/2 månaders strapatsrik seglats, bl a hade 115 man dött under resan, anlände Thunberg till Kap i april 1772.

Sydafrika hyser en mycket rik flora, dels tack vare att landet ej varit nedisat, dels p g a ekologiska faktorer. Man räknar med att det finns ungefär 8000 arter, varav många är endemiska. En del släkten är särskilt artrika. Erica lär ha ca 500 arter. Thunberg stannade i Kaplandet i 3 år. Han gjorde kvartalslånga resor in i landet. Den första ställdes från Kapstaden, gick först nordväst utmed kusten, sedan åt öster och söder mot Gantoosfloden. Den andra gick norrut, varvid han besteg det 200 m höga Winterhook, samt nådde Karroonöknen och besökte österut ett regnskogsområde. Den tredje sträckte sig ännu längre norrut än de föregående, ända till Namaqualandet.

Thunberg intresserade sig framför allt för tre växtområden: **Sandfälten**, som ligger lågt och är översvämmade av regnvatten vinter och vår, och som hyser ett stort antal lökväxter. **Bergen**, som är fullkomliga fjäll med bl a Erica- och Asteresarter. Öknen, med de besynnerligaste växter, som Euphorbia- och Aloëarter. Några märkliga fynd må nämnas. *Hermas gigantea*, en umbellat som egentligen är ett antarktiskt floraslement. *Zinnia caffra*, en kottepalm vars "kafferbröd" är ätliga och liksom vår brändnäsas frön fordrar kraftig värme för att gro. *Hydronia africana*, en egendomlig köttig parasit på Euphorbiaväxter och med blommor med rörformig tub. *Fucus bucinales*, en alg vars långa bladskeft är ihåligt och kan användas som trumpet, därför kallad trumpetgräs.

Thunbergs vistelse i Kap blev för Sydafrikas botaniska utforskande mycket betydelsefullt. Hans energi och djärvhet parad med en sällsynt botanisk blick ledde till glänsande resultat. Hans samlingar från Kap omfattade ungefär 3100 arter varav 1000 nyupptäckta. Hans pionjärinsats kom att få största betydelse för senare års botanister.

Sin forskning i Sydafrika sammanfattade Thunberg i "Flora Capensis", som det tog lång tid att fullborda, eftersom det insamlade materialet var synnerligen omfångsrikt och svårbearbetat. Floran publicerades först år 1823, endast fem år före hans död.

Efter tre års vistelse i Kap avreste Thunberg till Japan och anlände till Nagasaki den 14/8 1775. Japan var då ett hermetiskt tillslutet land. Blott två holländska fartyg fick årligen besöka det. De låg för ankar under sträng bevakning vid ön Deshima, som inga besättningsmän fick lämna. Ogynnsammare villkor för en vetenskapsman som Thunberg, vilken strövat fritt i Sydafrika, kan man knappast tänka sig. Ändå kunde han insamla flera hundra växter och uppställa 21 nya släkten. Detta utmynnade i hans mest berömda verk "Flora Japonica", som är det klassiska arbetet över Japans högre växtvärld. Det förlänade honom hederstiteln "Japans Linné".

Det goda insamlingsarbetet berodde på att Thunberg hade en utmärkt förmåga att umgås med japanerna. Flera av tolkarna var läkare och var avogt inställda till landets slutenhet. De var nyfikna på västerlandets medicinska kunskap förkroppsligad i Thunberg. I utbyte mot läkekonst smusslade de växter till honom.

I början hade han också en viss tillåtelse att på egen hand söka efter växter. Under resan till Tokyo, nedan skildrad, lyckades han vid raster och under nätterna över lista växterna och kunde göra en del fynd. Även i Foder på ön Deshima fann han många arter.

Den utan tvekan märkligaste händelsen under Japan-vistelsen var, att den holländske ambassadören, dennes sekreterare och livmedicus Thunberg inbjöds att besöka kejsaren i Tokyo, vilken tvingades att leva ett isolerat liv med ett antal hustrur och tjänare. Förutom de tre nämnda bestod sällskapet av 200 japaner: ämbetsmän, kocker, tolkar, bärare m fl. De tre utlänningarna färdades i täckta bärstolar, som bars av 6-12 man.

Frankomna till Tokyo fick de vänta en månad, innan tiden var inne för audiensen. Egentligen skulle bara ambassadören få träffa kejsaren, men denne kom ut incognito, mest av nyfikenhet på europeernas klädsel, varvid även Thunberg fick umgås med den gudomlige.

Som sina märkligaste japanska växter anser Thunberg själv dessa vara: Kottepalmen *Cycas revoluta*, Aukubaträdet *Aukuba japonica*, *Thuya dolobra* "det vackraste barrträdet", den sköna *Viburnum macrophyllum*, flera lönnar, *Funcia lancifolia* och den numera allmänt odlade busken *Deutzia*. Thunberg besökte Japan i drygt ett år.

Under resan till Japan besökte Thunberg Java och från Japan såväl denna ö som Ceylon, ungefär ett halvt år på vardera ön. Han visade inte lika stor entusiasm där som i Sydafrika och Japan. Detta berodde troligen på det tropiska klimatet, det igenvuxna landskapet och öarnas otillgänglighet.

På Java fick Thunberg lära känna alla tropiska frukter, kryddor, medicinalväxter samt bomull.

På Ceylon var kanelen öns viktigaste kulturväxt då, men även kaffe odlades, dock inte alls te. Han fick se en "sjö-kokos" från palmen *Seychellarum*, jordens största trädfukt, som kräver 10 år att mogna.

Via Kap, London och Hamburg landsteg Thunberg i Ystad i mars 1779, alltså efter drygt åtta års bortovaro.

Hemkommen blev han efter Carl von Linnés d y död utnämnd till professor i botanik, en befattning som han innehade till sin död 1828. Förutom undervisning och författarskap i Uppsala lyckades han få den botaniska trädgården flyttad från det olämpliga Svartbäcken till nuvarande plats.

Thunberg blev med åren alltmera originell, mannen som en gång guldsmidd och bugande stått i mikadons palats. Varje student måste minst en gång höra en av hans torra föreläsningar. På ålderdomen syntes han ofta på Uppsala knaggliga gator i en skramlande vagn - av studenthumorn kallad "skallerormen".

Nutida blomstervänner känner igen C P I:s namn i två arter, nämligen häckberberis *Berberis thunbergii* och svartöga *Thunbergia alata*.

För vidare studium av Thunberg hänvisar jag till litteraturförteckningen.

Litteraturförteckning

Blunt, Carl von Linné (1977)

Hjärne, Två svenska japanfarare (1923)

Selander, Linnelärjungar i främmande land (1960)

Svedelius, Carl Peter Thunberg. Svenska Linnésällskapet, årg XXVII.

Våra olika uppslagsverk.

Kjell Rönning

Iranå

Innehåll

sid	1	Sven Davidsson	Årsmötessekskursionen
	4	Majvor Hjorthage	Fältgentiana
	5	I Christoffersson	Sjön Flåren
	10	Om prenumeration på	Parnassia
	11	Crister Albinsson	Om bläddror
	14	Curt Mossberg	Västliga spindelörter
	15	Stig Jonsson	Om naturvård
	16	Per Darell	Mina trädgårdsväxter
	17	Curt Mossberg	Ängariket
	18	Krister Wahlström	Sumpskogar
	19	Erik Fagerlund	Tretton år
	21	I Christoffersson	En ljunghedsrest
	22	Tommy Merkert	Snärjmåtor
	23	I Christoffersson	Växter på kalkhögar
	24	Curt Mossberg	Betesmark eller golfbana
	25	Kjell Rönning	C P Thunberg